

ЛЕКЦІЯ 2. СОЦІАЛЬНО-ПРОЕКТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ПЛАН

1. Соціально-проектне забезпечення економічних функцій.
2. Соціально-проектне забезпечення соціальних функцій.
3. Соціально-проектне забезпечення політико-правових функцій.
4. Соціально-проектне забезпечення культурно-духовних функцій.

 Головні поняття теми: економічні відносини, власність, соціальна сфера, соціальна спільність, політичні відносини, легітимність, панування, держава, духовна сфера, духовність

ЛІТЕРАТУРА

- Затонацька Т. Г. Зарубіжний досвід застосування проектного менеджменту у сфері державного управління. / Т. Г. Затонацька, О. А. Шиманська. *Фінанси України*. 2011. № 2. С. 106-116.
- Карташов Є. Г. Проектний підхід в публічному управлінні : навч. посібник ; Нац. акад. пед. наук України, Ун-т менеджменту освіти. Київ : [Освіта України], 2018. 302 с.
- Нагорна Г. О. Соціальне проектування в державному управлінні: теоретичний аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
- Лутай Л. А. Теоретичні засади управління проектами публічних та соціальної сфер / Л. А. Лутай, І. М. Баранець. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2018. № 3. С. 20-25.
- Молнар О. С. Роль держави в управлінні інфраструктурними проектами / О. С. Молнар, Н. Ю. Кирлик, Г. І. Костьов'ят. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 12. С. 27-31.

1. Соціально-проектне забезпечення економічних функцій

Соціальне проектування – неодмінна умова здійснення професійного публічного управління в будь-якій сфері. Водночас у кожній з них соціальне проектування має певну специфіку.

Насамперед, розглянемо їх в економіці. Специфіка соціального проектування тут визначається природою економічних відносин як системи суспільних взаємозв'язків і взаємодій, що виникають між людьми в процесі виробничої діяльності. Сутнісне підґрунтя економічної сфери складають відносини власності на засоби виробництва. Власність, як діюча в суспільстві система відносин доступу до обмежених ресурсів, містить у собі три складових: власник – предмет власності – невластник. Розгортання цієї системи зумовлює становлення людини як економічного суб'єкта публічного управління, здатного самостійно приймати рішення з приводу організації суспільно-виробничої діяльності, обміну і перерозподілу її продуктів.

Відносини власності відзначаються суперечливістю та пов'язані з болісними процесами соціального відчуження. Прояв останнього – зведення власності лише суто до відносин споживання та інструментального використання предмету власності без врахування потреб поступального економічного розвитку суспільства (іншими словами, «проїдання власності»), що нехтує майбутнім).

Суспільна потреба щодо реалізації раціонального загальнозначущого потенціалу власності як форми організації суспільної праці і є рушійною силою становлення і розвитку соціального проектування в економічній сфері: від забезпечення «розумних» проектних рішень із налагодження окремого домашнього господарства до проектування макроекономічного розвитку цілих країн і, навіть, цілого світу. Тривалий історичний час проектне забезпечення розв'язання економічних завдань мало вкрай обмежений характер, що зумовлювалося низьким технічно-організаційним рівнем розв'язуваних виробничих завдань, поширеністю натурального способу господарювання та ін. За цих умов соціально значущий потенціал економічного розвитку суспільства переважно здійснювався в

стихийний спосіб як результуюча масових зіткнень інтересів і воль чисельних, конкуруючих між собою учасників економічних відносин.

Згодом у ході матеріально-технічного поступу, прогресуючої диференціації праці, формування товарно-грошового ринку, творення величезних комерційно-виробничих організацій соціальна ціна стихійних економічних процесів ставала зависокою. Водночас виникало й об'єктивне підґрунтя для інтенсифікації проектного задуму нових моделей економічних відносин як на мікро-, так і макрорівнях, більш активного залучення до цього процесу представників громадянського суспільства та держави. Крім того, цьому сприяв поступ природознавчих, технічних і математичних наук, досягнення яких мали величезне значення для розвитку економічних відносин, зважаючи на те, що вони безпосередньо пов'язані з матеріально-технічним освоєнням природного світу та розгортаються у специфічній грошово-знаковій площині. Власне, це пояснює, чому поміж інших різновидів соціально-проектної діяльності економічне проектування виявляється найбільш схильним до впровадження методів, прийомів та мови науково-технічної діяльності.

Передумова здійснення економічних проектів – підтримка держави. Виростаючи разом із відносинами власності, державна організація, як найвища управлінська система в суспільстві, закріплює відповідний режим їхнього функціонування. Гарантована в державно-правовий спосіб певна модель власності на засоби виробництва, по суті, визначає межі економічно-проектної свободи окремих соціальних суб'єктів, скеровує їхні економічні інтереси й цінності. Отже, якісне оновлення економіки, відкриття нових просторово-часових горизонтів економіко-проектної діяльності, так чи інакше, йде шляхами відповідного переформатування інтересів та волі держави.

2. Соціально-проектне забезпечення соціальних функцій

Об'єктом проектування в соціальній сфері є сукупність суспільних відносин, що характеризуються проблематичністю функціонування або розвитку з точки зору забезпечення єдності певних соціальних спільностей: сімей, громад, етносів, націй, класів і народів у цілому.

Виникнення та розвиток соціальних спільностей, як сукупностей людей, пов'язаних стійкими соціальними зв'язками і відносинами, обумовлюється низкою об'єктивних факторів: територія спільного проживання, спільний тип діяльності в системі суспільного розподілу праці, спільність економічних інтересів та ін. Крім того, важливу роль у процесі конституювання соціальних спільностей відіграють і суб'єктивно-духовні фактори: спільна мова, традиції, ідентичність, історична пам'ять та ін.

Підвищена роль культурно-духовних чинників у соціальній сфері, порівняно, наприклад, з економічними відносинами, викликає у деяких дослідників сумніви в можливості представників публічних інституцій проектувати шляхи збереження та розвитку тих або інших соціальних спільностей.

Так, П. Бергер та Т. Лукман бачать підґрунтя соціальної спільності в комунікаціях, що конструюють самі себе, забезпечуючи досягнення раціональної згоди між індивідами, які беруть участь у комунікативних актах. Зазначені процеси розгортаються в соціальних системах, де окремий суб'єкт має обмежені можливості впливати на них. У суспільстві відсутній не лише спільний центр управління, але і спільна мова комунікативних обмінів – будь-яка соціальна підсистема вживає власні знаки і значення, трансляція яких в інші підсистеми пов'язана з великими труднощами, оскільки неможливо передбачити, яке повідомлення вони сприймуть як «інформацію», а яке відкинуть як «шум». Звідси випливає невизначеність можливих наслідків цілісного конструювання соціальних спільностей на рівні суспільства.

Зазначена концептуальна схема підводить до висновків про те, що проектування соціальної сфери повинно враховувати процеси саморегуляції соціальних інститутів та уникати спрощення реформаторської дії до схеми: «команда – контроль». Водночас,

напевно, німецькі соціологи дещо перебільшують стихійність, нерегульованість циркуляції проєктивно-конструктивних ідей у комунікаційних системах соціальної реальності.

Тобто, соціальні спільноти не ґрунтуються лише на комунікативних відносинах. Насправді, їхнє підґрунтя утворюють і інші зв'язки економічного, політико-правового та іншого характеру. Відзначимо розширення можливостей для суб'єктів публічно-управлінських інституцій проєктувати шляхи розвитку соціальних спільнотей (наприклад, шляхом проєктування національно-культурного поступу, профспілкового руху та ін.) мірою становлення і розвитку громадянського суспільства як особливої форми недержавної самоорганізації певного народу.

3. Соціально-проєктне забезпечення політико-правових функцій

У взаємозв'язку з проєктуванням в економічній та соціальній сферах перебуває політична проєктна діяльність, особливості якої визначаються своєрідністю її об'єкта – політичних відносин, що реалізуються між різними соціально-політичними суб'єктами (класами, націями, іншими соціальними групами, партіями, народними рухами, державою, різними інституційними об'єднаннями). Розгортаючись навколо держави та її влади і, своєю чергою, визначаючи характер її реалізації, політичні відносини забезпечують конституювання державних інтересів і цілей та здійснюють потужний управлінський вплив на всі сфери суспільного життя. Водночас вони зазнають зворотного впливу з боку економічної та соціальної сфер, закономірності функціонування і розвитку яких детермінують відповідну розстановку соціальних сил та властиві їм політичні інтереси щодо бажаних напрямків і форм здійснення державної влади. Усе це визначає особливу публічно-управлінську місію політичних відносин, що забезпечують розгортання суб'єктного потенціалу окремих соціальних груп, їхнє перетворення в ідейно та організаційно консолідовані політичні утворення, які спроможні самостійно усвідомлювати та захищати свої інтереси на політичній арені. Власне, і найголовніша політична організація – держава – в цьому випадку може розглядатися як форма політичного оформлення публічно-управлінської суб'єктності суспільства як органічної цілісності.

Підґрунтя політики складає єдність процесів панування та легітимації. Панування структурує в суспільстві відносини керівництва і підпорядкування, закріплює домінуючі позиції певних соціальних груп, їхню здатність реалізовувати свої політичні цілі або проєкти щодо бажаних форм функціонування чи розвитку політично-державної системи, підкорюючи своїй волі інших соціально-політичних суб'єктів, що, тим самим, перетворюються в об'єкти владного впливу. Виникаюча звідси асиметричність суспільних відносин проте не має самостійного характеру. В кінцевому підсумку, вона спрямовується на нормативно-організаційне коригування взаємодії різних конкуруючих між собою соціальних сил, гарантування дотримання всіма учасниками суспільних відносин загальних соціально-корисних правил і, в такий спосіб, збереження соціальної цілісності суспільства. Виконання цієї ролі забезпечується відносинами легітимації, завдячуючи яким підпорядковані сторони проявляють себе в якості суб'єктів, погоджуючись на керівний статус носіїв державної влади як охоронців певного суспільного порядку. Підґрунтям легітимності політичного панування виступає конкретно-історична міра відповідності інтересів провідних державно-політичних суб'єктів корінним потребам інших соціальних суб'єктів і суспільства в цілому. Чим повнішою є міра цієї відповідності, тим міцніше політична влада.

Політичне панування також спирається на силу державного примусу, яка до певної міри підкріплює стійкість політичної влади, її здатність знімати антисоціальний потенціал суперечливої взаємодії різних суспільно-політичних сил. Але використання насилля має свої межі, дотримання яких є легітимним в очах суспільства. Порушення цих рамок, як доводить історія, не може бути довговічним, зумовлюючи відчуження суб'єктів політичної влади від суспільства, зростання соціального опору підлеглих суспільних груп і, як наслідок, інверсію об'єкта панування на суб'єкта (шляхом революцій або реформ) та

відповідну переорієнтацію державної влади на виконання загальносоціального призначення.

Цей процес відіграє роль специфічної форми відображення економічних, соціальних, політичних та духовних потреб суспільного цілого, державно-правового конституювання і реалізації його загальних інтересів і цілей. Йдеться не про механічне відтворення суспільних потреб, але про їхнє конструктивне осмислення різноманітними суб'єктами політичних відносин у ході конкурентної взаємодії між собою. На певному етапі все це забезпечує перетворення політики на публічно-управлінську форму реалізації організаційно та нормативно визначених макромоделей соціального проектування. Міцність цих макромоделей визначається здатністю політиків усвідомлювати закономірності соціального розвитку, що зумовлюють загальносоціальні потреби і визначають межі здійсненості тих або інших соціально-проектних рішень (у цьому зв'язку не можемо не згадати поширену дефініцію політики як мистецтва можливого). Крім того, він зумовлюється мірою суспільної згоди, що виражає зняття протилежності інтересів провідних соціальних сил і формування загальної волі щодо досягнення бажаного майбутнього. Одним словом, досягнення консенсусу в суспільстві, знімаючи конфліктну неузгодженість дій різних суб'єктів, зменшує стихійність, незапланованість наслідків різних форм соціальної діяльності.

Відповідно до цього конструктивна цілісність політичного проектування здобуває особливого вигляду. Передусім, вона проявляється у здатності встановити засоби сполучення зовнішньо-примусових і внутрішньо-ідеологічних засад сталого режиму функціонування або розвитку ще не існуючих форм політичних відносин. Своєю чергою, функціональна цілісність політичної проектної діяльності має прояв у вмінні визначити оптимальний обсяг і перелік владних повноважень суб'єктів державної влади відповідно до реальних потреб суспільства. Крім того, щільний зв'язок із відносинами панування обумовлює високий ступінь урегульованості форм інтерпретації та тлумачення семіотично-нормативних форм опредметнення політичного проекту. У правовому вимірі це призвело до встановлення унормованих інтерпретаційних процедур, здійснюваних уповноваженими органами, прикладом чого може бути діяльність конституційних судів, в юрисдикції яких перегляд основного закону – Конституції.

Соціальні проектанти часто-густо намагаються вийти за політико-правові рамки, прагнучи виступати і творцями моральних норм і, навіть, ще більш глибинних екзистенціально-духовних засад соціального буття людини. У такий спосіб вони переходять в інший вимір суспільної життєдіяльності – сферу духовного життя, де соціально-проектні практики знов зазнають суттєвої видозміни. Висвітлення останніх здійснюється в останньому питанні теми.

4. Соціально-проектне забезпечення культурно-духовних функцій

Специфіка соціального проектування в духовній сфері зумовлюється її особливостями як сукупності суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі спеціалізованим виробництвом, поширенням і споживанням духовних цінностей. Сутнісне підґрунтя цієї сфери, напевно, відображає інтегральна категорія «духовність», що означає «теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини» [2, с. 179]. Пронизуючи всі рівні та форми суспільної свідомості, зазначена активність конститується в інституціалізовані типи духовної діяльності: релігійну, філософську, наукову, проектну, освітньо-виховну, ідеологічну та ін.

Духовні відносини відзначаються міжпросторово-часовим характером, коли результати праці, втілені в духовних продуктах, дають можливість брати участь у загальнолюдській практиці духовного освоєння дійсності представникам різних поколінь та різних регіонів світу. Іншими словами, опредметнені в духовних цінностях знання та здібності певних творців, засвоюючись іншими людьми, перетворюються в умови їх власної творчої діяльності. Відповідно, творення духовних цінностей завжди містить

значний проектно-конструктивний імпульс, спрямовуючи життя як своїх сучасників, так і прийдешніх поколінь.

Неминуче залучаючись до публічно-управлінських, політико-державних відносин, проектна діяльність у духовній сфері виконує освітньо-виховну та ідеологічну ролі, забезпечуючи збереження або, навпаки, перетворення існуючих суспільних відносин. У цьому плані інтегральну роль відіграє проектування освітніх відносин, адже, як справедливо відзначають дослідники, «... потенціальні можливості розвитку людства, перш ніж актуалізуватися у реальних соціальних структурах, мають бути спроектовані в рамках системи освіти та реалізовані в ціннісних орієнтаціях, когнітивних здатностях і мотивах поведінки людей, що будуть створювати ці соціальні реалії». Тим самим, як і в інших сферах, вона виступає важливою формою відтворення єдності державного управління та громадянської самоорганізації, єдності інтересів держави та потреб суспільства. При цьому вихід на соціально-проектну якість розв'язання цього завдання в духовній сфері зумовлюється глибиною освоєння об'єктивних закономірностей сталого соціального розвитку, яка і визначає можливості проектно-конструктивного спрямування духовного життя суспільства.

Викладене вказує на особливе соціально-проектне призначення соціальної філософії та суспільствознавчої науки для публічно-управлінських інституцій. Виконуючи методологічну роль, впливаючи на напрямок пізнавально-конструктивної активності соціальних суб'єктів, вони, по суті, можуть розглядатися в якості своєрідної форми «проектування соціального проектування». У сучасну добу прискорення темпів соціального розвитку методи проектування за прототипами стають дедалі менш ефективними. Своєю чергою, творення «методології проектування» може забезпечити зв'язок проектної діяльності, виробництва та споживання, враховуючи динаміку кожної з цих галузей. Тим самим вдосконалюється механізм відбору соціально значущих проектно-духовних традицій, прототипових духовних зразків, про необхідність пошуку нових форм їх розмикання назустріч невичерпній мінливості соціального розвитку. Крім того, слід підкреслити, що концептуальне ядро методології соціального проектування, напевно, має складати соціальна філософія. Адже саме вона, перебуваючи на межі між знанням і незнанням.